

दिल्ली पब्लिक स्कूल, ग्वालियर
(डी० पी० एस० सोसायटी, नई दिल्ली के मार्गदर्शन में)

मूल्यांकन

प्रश्न-पत्र प्रारूप

कक्षा – षष्ठी

विषय – संस्कृतम्

समय:— 1½ घंटा

पूर्णाङ्कः 80

खण्ड: – क (अपठित-अवबोधनम्)

प्रश्न 1. अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् उत्तरत –
(नीचे लिखे अनुच्छेद को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए)

[10]

योगिराजः श्रीकृष्णः द्वापरे युगपुरुषः आसीत् । सः महान् राजनीतिज्ञः कुशलकूटनीतिज्ञः च आसीत् । देवकी वसुदेवसुतः श्रीकृष्णः स्वकीयमातुलस्य कंसस्य कारागारे समुत्पन्नः आसीत् । नृशंसं कंसं हत्वा अयं महापुरुषो महाभारतयुद्धस्य नायको गीतायाः गायकश्चाभवत् । गीतायां ज्ञान-भक्तिकर्म-योगानां तत्त्वनिरूपणं विश्वमनीषिणः अद्यापि आकर्षयति ।

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)

(क) कः द्वापरे युगपुरुषः आसीत्?

(ख) श्रीकृष्णः कुत्र समुत्पन्नः आसीत् ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए)

(क) श्रीकृष्णः कयोः सुतः आसीत् ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए)

(क) "गीतायाः" अस्मिन् पदे का विभक्तिः ?

(i) षष्ठी (ii) द्वितीया (iii) तृतीया (iv) चतुर्थी

(ख) "कारागारे" इति पदे किं वचनम् ?

(i) एकवचनम् (ii) द्विवचनम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपि न

खण्ड: – ख (रचनात्मकं कार्यम्)

प्रश्न 2. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषासहायतया पञ्च वाक्यानि पूरयत –

[5]

(चित्र को देखकर मञ्जूषा की सहायता से पाँच वाक्य संस्कृत में लिखिए।)

मञ्जूषा

भ्रमन्ति , सूर्यः , विकसन्ति , उद्यानस्य , क्रीडन्ति

(क) इदम् चित्रम् ----- अस्ति ।

(ख) अत्र ----- उदेति ।

(ग) उद्याने बालकाः ----- ।

(घ) अत्र अनेकानि पुष्पाणि ----- ।

(ङ) अत्र जनाः अपि ----- ।

- प्रश्न 3. संस्कृते वाक्यानुवादम् कुरुत – (संस्कृत में वाक्य अनुवाद कीजिए) [2]
 1. वह बाजार जाता है।
 2. सीता कलम से लिखती है।

- प्रश्न 4. अधोलिखित पदेन लघु वाक्य निर्माणं कुरुत – (नीचे लिखे शब्दों से छोटे वाक्य बनाइए) [5]

मञ्जूषा – लिखति , विद्यालय , सः , यूयम् , वदामः

खण्ड: – ग (व्याकरणम्)

- प्रश्न 5. 'नदी' शब्दस्य रूपाणि प्रथमातः पञ्चमी पर्यन्तं लिखत – ('नदी' शब्द के प्रथमा विभक्ति से पञ्चमी तक के रूप लिखिए) [5]

अथवा

'जनः' शब्दस्य रूपाणि प्रथमातः पञ्चमी पर्यन्तं लिखत – ('बालक' के प्रथमा विभक्ति से पञ्चमी तक के रूप लिखिए)

- प्रश्न 6. "भू" धातोः लङ् लकारे रूपाणि लिखत – ("भू" धातु लङ् लकार में रूप लिखिए।) [5]

अथवा

"चर्" धातोः लृट् लकारे रूपाणि लिखत – ("चर्" धातु के रूप लृट् लकार रूप में लिखिए)

- प्रश्न 7. संख्या: संस्कृते लिखत – (संख्या संस्कृत में लिखो) [5]
 3 , 5 , 7 , 8 , 9

- प्रश्न 8. (कारकम्) कोष्ठकेषु दत्तेषु पदेषु समुचितां विभक्तिं योजयित्वा रिक्तस्थानेषु लिखत– (कोष्ठक में दिये हुए शब्दों में सही विभक्ति लगाकर रिक्तस्थानों में लिखिए) [5]

- (क) मोहनः ————— लिखति। (कलम)
 (ख) मम ————— भवतां बहुकष्टं जातम्। (सत्कार)
 (ग) ————— पत्रं पतति। (वृक्ष)
 (घ) प्रातः काले ————— स्मरेत्। (ईश्वर)
 (ङ) छात्राः ————— अन्तः प्रविशन्ति। (विद्यालय)

- प्रश्न 9. क्रियापदानि लिखत – (क्रिया शब्दों को लिखिए) [5]

मञ्जूषा – उत्पतति , नृत्यति , चलतः , धावति , गच्छामि

- (क) रमा ————— ।
 (ख) सः ————— ।
 (ग) महिले ————— ।
 (घ) अहं विद्यालयं ————— ।
 (ङ) शुकाः ————— ।

- प्रश्न 10. अधोलिखितानां पदानां निर्देशानुसारं पदपरिचयं लिखत – (नीचे लिखे शब्दों का निर्देशानुसार पद-परिचय लिखें) [5]

	पदानि	धातुः	पुरुषः	वचनम्
1)	निवसन्ति	-----	-----	-----
2)	पश्यसि	-----	-----	-----
3)	गच्छामि	-----	-----	-----

- 4) अतिष्ठत् _____
 5) भविष्यति _____

खण्ड: – घ (पठित – अवबोधनम्)

प्रश्न 11. गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – (गद्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) [5]

कस्मिंश्चिद्देशे धर्मबुद्धिः पापबुद्धिश्च द्वे मित्रे प्रतिवसतः स्म। अथ कदाचित्पापबुद्धिना चिन्तितम्—अहं तावन्मूर्खो दरिद्रश्च। तदेन धर्मबुद्धिमादाय देशान्तरं गत्वा अस्य आश्रयेण अर्थोपार्जनं कृत्वा एनापि वञ्चयित्वा सुखी भवामि इति। अथान्यास्मिन्नदिने पापबुद्धिः धर्मबुद्धिं प्राह – भो मित्र! शास्त्रेष्वेवं वर्णितम् यद् येन देशान्तरेषु बहुविधभाषावेदादि न ज्ञातं तस्य जन्म धरणीपीठे निरर्थकम्। अतः आवाम् देशान्तरं गच्छावः इति।

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)

- (क) धर्मबुद्धेः मित्रस्य किं नाम आसीत् ?
 (ख) मूर्खः दरिद्रः च कः आसीत् ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए)

- (क) पापबुद्धिः कस्य आश्रयेण अर्थोपार्जनं कर्तुम् इच्छति ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए)

- (क) “दुःखी” पदस्य कः विपर्ययः अनुच्छेदे प्रयुक्तः ?
 (i) सुख (ii) दुःख (iii) सुखी (iv) मुखी
 (ख) “आवाम्” पदे किम् वचनम् ?
 (i) एकवचनम् (ii) द्विवचनम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपि न

प्रश्न 12. पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – (पद्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) [5]

उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः।
 न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः।।

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)

- (क) केन कार्याणि सिध्यन्ति ?
 (ख) उद्यमेन कानि सिध्यन्ति ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए)

- (क) मृगाः कुत्र न प्रविशन्ति ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए)

- (क) “सुप्तस्य” पदे का विभक्तिः ?
 (i) पञ्चमी (ii) षष्ठी (iii) सप्तमी (iv) चतुर्थी
 (ख) “प्रविशन्ति” पदे किम् वचनम् ?
 (i) एकवचनम् (ii) द्विवचनम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपि न

प्रश्न 13. नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –(नाट्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) [5]

भोजः – अनुगृहीतोऽस्मि। कुतः समागमनम् अत्र भवताम् ?
लक्ष्मीधरः – राजन् यत्र जलपूर्णं सरः भवति तत्र पक्षिणः स्वयं समायान्ति। अहमपि भवतां विद्यानुरागं दानशीलतां च समाकर्ण्य समागतोऽस्मि। भवद्राज्ये निवस्तुम् इच्छामि।

भोजः – ममैतत् सौभाग्यं यद् भवादृशाः विद्वांसः मम पण्डितपरिषदं विभूषयेयुः। (मन्त्रिणं प्रति) मन्त्रिवर नगरपालं समाहूय आदिश्यतां यत् सः लक्ष्मीधर विदुषे निवासव्यवस्थां कारयतु। नगरे कृत-निवासम् अपठितं जनं निःसार्थं तद्गृहे एषां पण्डितवरः वासयितव्यः।

- I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)**
 (क) भोजनस्य सभायां कः आगतः ?
 (ख) यत्र जलपूर्णं सरः भवति तत्र के स्वयं समायान्ति ?
- II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए)**
 (क) लक्ष्मीधरः कस्य गृहे वासयितव्यः आसीत् ?
- III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देश के अनुसार उत्तर दीजिए)**
 (क) "भवति" पदे किम् वचनम् ?
 (i) एकवचनम् (ii) द्विवचम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपि न
- (ख) "नगरे" पदे का विभक्तिः ?
 (i) प्रथमा (ii) सप्तमी (iii) षष्ठी (iv) किमपि न

प्रश्न 14 अधोलिखितानि वाक्यानि शुद्धं कुरुत – (वाक्यों को शुद्ध कीजिए)

[5]

- (क) निजनिकेतनं गिरिशिखरे अस्मि ।
 (ख) स्वकीयं बलं बाधकं भवामि ।
 (ग) पथि हिंस्राः पशवः न अस्ति ।
 (घ) गमनं सुकरम् सन्ति ।
 (ङ) राघवः विद्यालयं गच्छतः ।

प्रश्न 15. विलोमपदानि योजयत – (विलोम शब्दों को मिलाइए)

[3]

(अ)	(ब)
(क) मधुरः	(क) बुद्धिहीनः
(ख) उपरि	(ख) कटुः
(ग) बुद्धिमान्	(ग) अधः
(घ) गुरुः	(घ) अलसः
(ङ) उद्यमी	(ङ) लघुः
(च) योग्यः	(च) अयोग्यः

प्रश्न 16. रिक्तस्थानानि पूरयत – (रिक्त स्थानों को पूर्ण कीजिए)

[2.5]

मञ्जूषा – गुरुणा , गृहात् , इतस्ततः , भोजनं , काकः

- (क) ----- बहिः मा गच्छ ।
 (ख) शिष्यः ----- सह गच्छति ।
 (ग) वानराः ----- कूर्दन्ति ।
 (घ) सः ----- खादति ।
 (ङ) ----- पिपासितः अस्ति ।

प्रश्न 17. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारं लिखत –

[2.5]

(नीचे लिखे वाक्यों को क्रम के अनुसार लिखिए)

- (क) एते अद्यापि जनानां हृदयानि सम्मोहयन्ति प्रेरयन्ति च ।
 (ख) कालिदासः उपमा प्रयोगे प्रसिद्धः अस्ति ।
 (ग) तस्यभाषा भावश्च पात्रानुकूलौ तिष्ठतः ।
 (घ) चरित्रचित्रणे कालिदासः अतीव पटुः अस्ति ।
 (ङ) कालिदासमतेन तपसा प्रेम निर्मलं पुष्टं च भवति ।

-----x-----